

POSTANOWIENIE

Dnia 7 grudnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa E. Z. i innych,
przeciwko S. Z.
oraz „P.” Przedsiębiorstwu Produkcji, Handlu i Wdrożeń -
Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w Ł.
o stwierdzenie nieważności umowy
ewentualnie uznanie umowy za bezskuteczną,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 7 grudnia 2011 r.,
zażalenia strony pozwanej – „P.” Przedsiębiorstwa Produkcji, Handlu
i Wdrożeń – Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w likwidacji w Ł.
na postanowienie zawarte w pkt. 2 wyroku Sądu Okręgowego
z dnia 12 maja 2011 r.,

oddala zażalenie.

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 12 maja 2011 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację powodów E. Z., J. S., J. D., T. O., C. Ś., H. S. i R. Z. od wyroku Sądu Rejonowego z dnia 11 czerwca 2010 r. w sprawie przeciwko S. Z. i „P.” Przedsiębiorstwu Produkcji, Handlu i Wdrożeń spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w Ł. o stwierdzenie nieważności umowy lub uznanie umowy za bezskuteczną. W punkcie drugim powyższego wyroku Sąd Okręgowy zawarł rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego, którymi nie obciążył powodów, uznał bowiem, że w sprawie zachodziły przesłanki do zastosowania art. 102 k.p.c. Wskazał, że postanowieniem z dnia 22 października 2008 r. Sąd Rejonowy zwolnił powódki J. S., H. S. i C. Ś. od kosztów sądowych w całości, zaś powodów T. O., R. Z., R. C. i J. D. - od opłaty od pozwu. Z ustaleń poczynionych przez Sąd Rejonowy na etapie postępowania międzyinstancyjnego wynikało, że sytuacja materialna powodów nie polepszyła się i nadal nie są oni w stanie ponosić kosztów sądowych bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny. Dochody J. D., T. O. i R. Z. są bardzo niskie i oscylują między 575 zł a 974 zł na utrzymanie całych rodzin. Ponadto Sąd Okręgowy za przyczynę uzasadniającą zastosowanie art. 102 k.p.c. uznał przedmiot powództwa. Powodowie starali się uzyskać ochronę swoich praw jako najemcy lokali, w których zamieszkują od wielu lat i na które ponieśli liczne nakłady, a obecnie zakwestionowano możliwość wykupu przez nich tych mieszkań.

Pozwana Spółka wniosła zażalenie na postanowienie o kosztach procesu w drugiej instancji. Zarzuciła naruszenie art. 102 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., poprzez jego bezpodstawne zastosowanie; art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., poprzez jego błędne niezastosowanie; art. 233 § 1 k.p.c. poprzez bezpodstawne przyjęcie, iż powodowie znajdują się w trudnej sytuacji materialnej i art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 361 k.p.c. oraz 391 § 1 k.p.c., poprzez brak należytego uzasadnienia przyczyn, dla których Sąd Okręgowy zastosował zasadę słuszności przy rozstrzyganiu o kosztach postępowania apelacyjnego.

We wniosku skarżąca domagała się zmiany zaskarżonego wyroku i zasądzenie od powodów solidarnie na jej rzecz kwoty 1 800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W art. 102 k.p.c. ustawodawca przyznał sądowi prawo do przeprowadzenia własnej oceny, czy w konkretnych okolicznościach danej sprawy nie zachodzą szczególne przyczyny, niemieszczące się w stanach uregulowanych w art. 100 zd. 2, art. 101, art. 102 i art. 103 k.p.c., w których zastosowanie zasady odpowiedzialności za wynik sporu klóciłoby się z poczuciem słuszności i które przemawiają za częściowym lub nawet całkowitym odstąpieniem od obciążania strony przegrywającej kosztami. Przepis ten ma charakter wyjątkowy, co akcentuje zawarte w nim ograniczenie możliwości jego wykorzystania do wypadków szczególnie uzasadnionych. W orzecznictwie wykształciły się pewne kryteria ocenne, odwołujące się do okoliczności podmiotowych, wynikających z trudnego położenia materialnego strony, jej sytuacji życiowej, ale także nawiązujące do przebiegu procesu, charakteru sprawy (w szczególności kiedy cel prawny może być osiągnięty wyłącznie na drodze sądowej). Nie jest to jednak zestaw zamknięty, podstawowym punktem odniesienia pozostaje bowiem sędziowskie poczucie słuszności oparte na obowiązujących w społeczeństwie przesłankach etycznych (np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2011 r., V CZ 98/10; z dnia 11 lutego 2011 r., I CZ 38/10 czy z dnia 22 lutego 2011 r., II PZ 1/11, wszystkie nie publ.).

W rozpatrywanej sprawie zastosowanie art. 102 k.p.c. wynikało z uwzględnienia przez Sąd bardzo trudnej sytuacji materialnej powodów i motywów, którymi kierowali się, wytaczając powództwo, to znaczy dążenia do zagwarantowania sobie trwałych praw do zajmowanych mieszkań, które uzyskali w przeszłości jako pracownicy w budynku położonym na nieruchomości rolnej należącej do Skarbu Państwa.

Skarżąca podważa ustalenia dotyczące trudnego położenia pozwanych, powołując się na ich oświadczenia oraz na twierdzenia drugiego z pozwanych o posiadaniu przez niektórych z pozwanych nieujawnionego w oświadczeniach majątku. Podnosi też, że charakter sprawy nie uprawniał do przyznania zwolnienia, ponieważ dokonanie przez sąd negatywnej weryfikacji roszczeń, o których

słuszności była przeświadczona strona nie stanowi szczególnego wypadku z art. 102 k.p.c.

Ocena sytuacji majątkowej powodów przeprowadzona została przez Sąd Okręgowy w oparciu o oświadczenia, które – w świetle art. 102 § 1 – 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 ze zm.), stanowią ustawowo określoną podstawę dokonywania tego rodzaju ustaleń w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych. Powoływane przez skarżącą twierdzenia pozwanego S. Z., które nie zostały wsparte żadnymi wnioskami dowodowymi, nie są wystarczające do podważenia treści oświadczeń powodów. Analiza tych oświadczeń spowodowała zwolnienie powodów od kosztów sądowych w określonym zakresie i takie zwolnienie powodom przysługiwało do końca postępowania – co prawidłowo stwierdził Sąd Okręgowy.

Również powołanie się na przedmiot postępowania, akcentujące motywy wystąpienia powodów na drogę sądową, którymi było poczucie zagrożenia dalszej możliwości zamieszkiwania przez nich w zajmowanych od ponad 20 lat mieszkaniach, nawiązuje do okoliczności uprawniających do zastosowania słusznościowego art. 102 k.p.c. Istotą tego przepisu jest możliwość ochrony strony przed rygoryzmem zasady odpowiedzialności za wynik sporu. Sądowi orzekającemu przyznana została w tym zakresie znaczna swoboda oceny, co oznacza, że jedynie wówczas, kiedy w sposób oczywisty nie zachodzą przesłanki, usprawiedliwiające zastosowanie art. 102 k.p.c. ocena ta może zostać skutecznie zakwestionowana. Taki wypadek nie ma miejsca w rozpatrywanej sprawie.

Skarżący powołuje się również na swoją złą sytuację materialną związaną procesem likwidacji spółki, powodującą, że ciężar ponoszenia kosztów sądowych przeniesiony został na współników. Nie jest to jednak przesłanka, która wymaga rozważenia, ponieważ nie została wykazana.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁴ k.p.c.

